

گزارش روزنامه صبا از گنجینه‌ای تمام نشدنی برای تلویزیون

صدای حماسه و ایمان در سیمای محرم

روایت‌های جذاب از واقعه‌ای ماندگار

نیره رضایی مطلق

گزارش

محرم ۱۴۰۴ در شرايطی آغاز شد که سازمان صداوسیما با بحرانی ترکیبی از مخاطب، معنا و اعتماد دست و پنجه نرم می‌کرد؛ بحرانی که نه فقط ناشی از فرسایش سرمایه اجتماعی رسانه ملی، بلکه در دل وضعیت جنگی کم سابقه‌ای شکل گرفت که طی ۱۲ روز، ایران را به صحنه‌ای بی‌وقفه از مقاومت مدنی و صبوری ملی بدل ساخت. در میانه بارش موشک‌ها و انفجارهای پی‌درپی، وقتی جهان از شجاعت مردمی بی‌پناه اما نترس شگفت‌زده بود، رسانه ملی بار دیگر نقش تاریخی‌اش را باز یافت: تبدیل شدن به زبان جمعی ملت مقاومت. پوشش بی‌واسطه حملات، روایت لحظه‌ای از ایستادگی مردم در خیابان‌ها، و بخش مستقیم صحنه‌هایی از زندگی روزمره‌ای که زیر سایه تهدید، همچنان جاری بود، موجب شد صداوسیما - هر چند موقت و محدود - بار دیگر مورد رجوع و اعتماد بخشی از افکار عمومی قرار گیرد.

در چنین زمینه‌ای، فرارسیدن محرم نه تنها مقطعی تقویمی، بلکه نقطه عطفی نمادین بود؛ بازگشت به آیین‌هایی که همواره در بزنگاه‌های تاریخی، حامل معنا، پایداری و هویت جمعی بوده‌اند. مناسک محرم - آخرین سنگر مشرووعیت بخش رسانه ملی - این بار در دل بحرانی همه‌جانبه به میدان آزمون آمد. در حالی که پلتفرم‌ها، شبکه‌های اجتماعی و حتی مداحان اینستاگرامی با تولیدات کوتاه، لحظه‌نگر و متکی بر چهره‌های محبوب، نبض مخاطب را در اختیار داشتند، تلویزیون کوشید با تمرکز بر فرم‌های بازسازی شده، تصویری تازه از «آیین» در عصر بحران ارائه کند؛ آیینی که حالا نه صرفاً در امتداد عاشورا، بلکه در دل «کربلای اکنون» باز تعریف می‌شد.

در این میان، رویکرد سیمای نه‌بازگشت به سنت به مثابه گذشته، بلکه نوعی ترکیب‌سازی از مفاهیم آیینی و الگوهای روایت معاصر بود؛ رویکردی که در قالب برنامه‌هایی چون «حسینیه معلی»، «از سرگذشت» و «سدره» تبلور یافت. این گزارش تلاشی است برای مستندسازی فصل جدید این تولیدات، بی آن که به روایت‌های پیشین یا کارنامه برنامه‌های قبلی بازگردد.

«حسینیه معلی»

فصل اتحاد آیین‌ها

در محرم ۱۴۰۴، برنامه «حسینیه معلی» که به یکی از شناخته‌شده‌ترین برنامه‌های مناسبتی رسانه ملی بدل شده، بار دیگر در قالب شبکه سوم سیمایان گرفت؛ با چهره‌های نو، ترکیبی متنوع و حضوری پررنگ از آیین‌های بومی، آن هم در زمانی که تلویزیون با دشواری‌های مالی و چالش‌های جذب مخاطب دست و پنجه نرم می‌کند. هشتمین فصل این برنامه از شب اول محرم به مدت یازده شب با اجرای نجم‌الدین شریعتی روی آنتن رفت؛ برنامه‌ای که در میان تمام تولیدات محرمی رسانه ملی، توانست بار دیگر مرز میان سنت آیینی و فرم‌های تلویزیونی را به شیوه‌ای متفاوت تعریف کند.

در طراحی دکور، «حسینیه معلی» این فصل با بهره‌گیری از فضای تکیه‌های قدیمی، سکوهای برای نشستن عزاداران، رنگ‌بندی سرخ و سیاه و کتابت نام شهدای کربلا با خط استاد مسعود نجابتی، تجربه‌ای تازه و در عین حال آشنا را رقم زد. دکوری که به قول سعید ستودگان، تهیه‌کننده برنامه، نه فقط یک فضای تصویری بلکه یک بستر آیینی است؛ بستری که برای نسلی که تجربه حضور در روضه‌های خانگی یا تکایا را

نداشته‌اند، در پی‌های نوبه‌دنیای عزاداری سنتی گشوده است. او در این باره می‌گوید: «دکور برنامه مهم‌ترین جزء و شاخص حسینیه معلی است که این بار با اسامی شهدای کربلا با خط استاد مسعود نجابتی تزئین شده است.»

این بار «حسینیه معلی» با دقت بیشتری به جغرافیای فرهنگی عزاداری پرداخته است. برخلاف فصول پیش که بیشتر بر آیین‌های شاخص استانی تمرکز داشت، این فصل به سراغ شهرستان‌های کمتر دیده شده رفت. به گفته ستودگان، هدف آن بود که آیین‌های اصیل و محلی بازخوانی شود؛ آیین‌هایی که شاید در پیچ‌وخم مدرنیته و رسانه فراموش شده بودند. او تصریح می‌کند: «اکثون در صدد نمایش آیین‌های اصلی و اصیل شهرستان‌های دورافتاده هستیم تا با احیای این آیین‌های ارزشمند موجب یادآوری و زنده شدن آن‌ها شویم.» نمایش عزاداری عظیم یزدی‌ها با بیش از هزار سینه‌زن، یا حضور هیئت‌هایی از گیلان، مازندران، اردبیل و حتی عراق، به برنامه غنایی آیینی داد که کمتر در قالب تلویزیون سابقه داشته است. ستودگان با اشاره به استقبال مردمی از برنامه می‌گوید: «در هر اجرا، به‌طور متوسط میزبان ۷۰۰ نفر از عزاداران هستیم و برای جای دادن آن‌ها سه طبقه جایگاه تعبیه کرده‌ایم. البته بنا به مراسم و آیین‌های استانی که برگزار می‌شود، تعداد مهمانان نیز متفاوت است. اما شکوهمندترین عزاداری‌ها را امسال در عزاداری استان یزد مشاهده می‌کنید که بیش از هزار سینه‌زن در این مراسم حضور دارند و حرکتی عظیم و زیبا از عزاداری خود ثبت کرده‌اند.»

نجم‌الدین شریعتی، مجری برنامه، نیز که با اجرای متفاوت خود فضای خاصی به برنامه بخشیده، درباره فصل هشتم می‌گوید: «میزان علاقه‌مندانی که از هر صنف و هر استان تمایل به حضور در برنامه دارند، گفتنی نیست. اما به نظر من اینجا حسینیه رسانه ملی است که مشتاقان از قالب تلویزیون به جمع ما می‌پیوندند. او بر جسته‌ترین ویژگی این فصل را نمایش آیین‌های استانی می‌داند و تأکید می‌کند: «امسال از استان‌های یزد، گیلان، مازندران، اردبیل و حتی کشور عراق مهمان داریم و مخاطبان میلیونی این برنامه شاهد عزاداری‌هایی می‌شوند که بسیار شگرف‌ترین است.»

میزبان این فصل نیز با ترکیب چهره‌هایی چون سعید حدادیان، نریمان پناهی، حسین سیب‌سرخ، حیدر البیاتی

و سیدحسین آقامیری، فضایی متنوع و پرتحرک به برنامه داده است. تنوع لحن، سبک اجرا و حتی تعلقات فرهنگی این چهره‌ها به جریان‌های مختلف مذهبی، توانسته افشار گوناگون مخاطبان را با خود همراه کند. این میز، فقط جایگاه نوحه‌خوانی نیست؛ بلکه صحنه‌ای است برای تقاطع روایت، اجرا و بازنمایی شور حسینی در قاب رسانه‌ای. نجم‌الدین شریعتی درباره این ترکیب می‌گوید: «هر یک از ذاکران با حال و هوای خاص خود، نوعی از شور حسینی را به میان جمع می‌آورند؛ این ترکیب، غنا و حرکت درونی برنامه را بیشتر کرده است.»

اما آنچه «حسینیه معلی» را از یک برنامه صرفاً مناسبتی فراتر می‌برد، پیوندش با مفهوم رسانه‌مناسک است؛ فرمی از بازنمایی که صداوسیما به‌ویژه در سال‌های اخیر برای احیای پیوند عاطفی و فرهنگی مخاطب با مناسبت‌های مذهبی دنبال کرده است. این برنامه با بهره‌گیری از المان‌های اجرایی برنامه‌های استعدادیابی، مدل ترکیبی مجلس سنتی و ساختار تلویزیونی، و مشارکت عمومی در مقیاس ملی، به نوعی بدل به یکی از مهم‌ترین تجربه‌های صداوسیما در این حوزه شده است.

در کنار فرم و اجرا، ویژگی بارز این فصل از برنامه، شکل‌گیری حس مشارکت و تعلق جمعی در دل بحران‌های اقتصادی و شکاف‌های فرهنگی است. همان‌طور که ستودگان تأکید می‌کند، بخش عمده‌ای از تیم اجرایی برنامه، بدون چشم‌داشت مادی و تنها از سر عشق به سیدالشهدا (ع)، برنامه را پیش می‌برند. او می‌گوید: «جوانانی که فراتر از تخصص خود دل به این برنامه باخته‌اند، مخلصانه این حجم وسیع از مهمانان و عوامل را ساماندهی می‌کنند. این برنامه روی دوش تک‌تک کسانی است که فقط به عشق سیدالشهدا (ع) کار می‌کنند.»

«حسینیه معلی» در محرم امسال نه تنها توانسته با ترکیبی از سنت، نوآوری، مشارکت مردمی و بازنمایی آیین‌های بومی، جای خود را در میان تولیدات ویژه تلویزیون تثبیت کند، بلکه مسیری را گشود که شاید الگویی برای دیگر مناسک رسانه‌ای نیز باشد؛ الگویی که می‌کوشد از تلویزیون، نه فقط رسانه‌ای برای انتقال پیام، بلکه بستری برای تجربه‌ی آیینی و عاطفی مشترک بسازد.

